

ЗАЯВНИК ЯК СУБ'ЄКТ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ ЗА ЗАВІДОМО НЕПРАВДИВЕ ПОВІДОМЛЕННЯ ПРО ЗЛОЧИН

Коваленко Ігор Петрович аспірант
кафедри галузевого права
Херсонського державного університету

У статті розглядається кримінально-правова характеристика завідомо неправдивого повідомлення про злочин заявником до осіб, уповноважених на прийняття та реєстрацію заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення. Приділено увагу дослідженню елементів складу кримінального правопорушення передбаченого ст. 383 Кримінального кодексу України. А також висвітлено прогалини кримінального процесуального законодавства які дають змогу заявнику уникнути кримінальної відповідальності за завідомо неправдиве повідомлення про злочин. Вказано на необхідність внесення змін до ст. 214 Кримінального процесуального кодексу України.

Ключові слова: заявник, заява та повідомлення про кримінальне правопорушення, реєстрація, слідчий, прокурор, суд, кримінальна відповідальність.

В статье рассматривается уголовно-правовая характеристика заведомо ложного сообщения о преступлении заявителем к лицам, уполномоченным на принятие и регистрацию заявлений и сообщений об уголовных правонарушениях. Обращено внимание на исследование элементов состава уголовного преступления предусмотренного ст. 383 Уголовного кодекса Украины, освещены пробелы уголовного процессуального законодательства позволяющие заявителю избежать уголовной ответственности за заведомо ложное сообщение о преступлении. Говорится о необходимости внесения изменений в ст. 214 Уголовно-процессуального кодекса Украины.

Ключевые слова: заявитель, заявление и сообщение об уголовном правонарушении, регистрация, следователь, прокурор, суд, уголовная ответственность.

Kovalenko I.P. In the article the criminal legal characteristic obviously false reports of crime by the applicant to the persons authorized to accept and registration statements and reports of criminal offenses. Attention is paid to the investigation of the elements of a criminal offense under Art. 383 of the Criminal Code of Ukraine highlighted gaps criminal procedural legislation that allow the applicant to avoid criminal liability for knowingly false report of a crime. The necessity of amending the century. 214 of the Criminal Code of Ukraine.

Keywords: applicant application and notification of criminal offense, registration, investigator, prosecutor, court, criminal liability.

Постановка проблеми. Діючий Кримінальний кодекс України закріплює норми які передбачають кримінальну відповідальність за завідомо неправдиве повідомлення про вчинення злочину. До суб'єктів які можуть бути притягнуті до відповідальності в першу чергу відноситься заявник.

Проте, на нашу думку залишається невирішеним ряд питань по відношенню до тих же юридичних осіб, які також можуть мати процесуальний статус заявника. Водночас норми кримінального процесуального закону України встановлюють перелік осіб які уповноважені на прийняття та реєстрацію заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення - це слідчий, прокурор або інша уповноважена службова особа. Таким чином, перелік вказаних осіб не є вичерпний і ускладнює процес сприйняття поняття «інша уповноважена особа» яке в свою чергу є оціночним.

Тому наявність зазначених проблем призводить до неправильного застосування норм кримінального та процесуального законодавства органами досудового розслідування та судовими органами, в частині визначення факультативного кола осіб уповноважених приймати заяви про кримінальні правопорушення, що все частіше призводить до випадків уникнення від кримінальної відповідальності особами, що вчинили кримінальне правопорушення зазначеної категорії.

Правова система нашої держави намагається реалізувати початі процеси інтеграції до встановлених європейськими країнами рівнів ефективності дії своїх кримінально-правових інститутів. Однак недосконалість моделей кримінального та кримінального процесуального закону призводить до відсутності повної узгодженості між ними, негативно впливають на формування юридичної практики в державі та свідчить про наявність проблем під час їх реалізації у кримінальному провадженні.

Метою цієї статті є проведення аналізу судової та слідчої практики щодо притягнення до кримінальної відповідальності осіб які подали до уповноважених органів завідомо неправдиве повідомлення про кримінальне правопорушення. Визначення поняття «інша службова особа», уповноважена на прийняття та реєстрацію заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення.

Виклад основного матеріалу. Незаконному повідомленню про вчинення злочину заявником слід приділити належну увагу, тому, що як завідомо неправдиве повідомлення про злочин передбачене ст. 383 КК України так і завідомо неправдиве повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності передбачене ст. 259 КК України, фактично унеможлиблює штатну роботу правоохоронних органів, які реагують на таку заяву, приводячи її в тривожний режим з метою здійснення розкриття та документування такого злочину, а також порушує нормальне функціонування підприємств, установ, організацій, унеможлиблює нормальний спосіб життя цілих населених пунктів або окремих їх частин, породжує паніку серед населення, відволікає певні сили і засоби від виконання їх обов'язків, призводить до обмеження прав і свобод людей, що відповідно завдає істотної шкоди як державі в цілому так і окремим юридичним та фізичним особам [1].

Згідно вимог кримінального процесуального законодавства України повідомлення про кримінальне правопорушення може бути здійснене заявником, за умови скоєння цього кримінального правопорушення не

відносно нього, або потерпілим, якщо йому відповідними протиправними діями завдано моральної, фізичної або майнової шкоди.

Відповідно до ст. 60 КПК України заявником є фізична або юридична особа, яка звернулася із заявою або повідомленням про кримінальне правопорушення до органу державної влади уповноваженого розпочати досудове розслідування, і не є потерпілим [2].

Взагалі, заявник - це дієздатна людина, що має змогу своїми діями набувати для себе процесуальних прав визначених кримінальним процесуальним законодавством і самостійно їх здійснювати, а також здатність своїми діями створювати для себе процесуальні обов'язки, самостійно їх виконувати та нести відповідальність у разі їх невиконання, що досягла шістнадцятирічного віку, з якого настає кримінальна відповідальність за завідомо неправдиве повідомлення про вчинення злочину.

Враховуючи той факт, що склад кримінального правопорушення передбаченого ст. 383 КК України наявний за умови відсутності злочину в апріорі, то як наслідок цього будь-якій особі надуманим злочином моральна, фізична або майнова шкода не завдається, а отже заяву про неіснуюче кримінальне правопорушення фактично може бути подано лише особою з процесуальним статусом заявника.

Повідомлення про кримінальне правопорушення може бути здійснене у різних формах: письмово, усно, за підписом особи або анонімно, по телефону, з використанням комп'ютерної техніки, поштою, або будь-якими іншими засобами зв'язку. В такому повідомленні або заяві мають бути відомості про вчинення саме злочину, який може бути як закінчений так і не закінчений, проте воно не повинно мати ознаки та склад адміністративного чи дисциплінарного проступку.

Неправдивим таке є повідомлення, якщо воно стосується злочину, якого насправді не було, або коли у ньому міститься інформація про вчинення злочину особою яка насправді його завідомо для винного не

вчиняла, або про вчинення особою більш тяжкого злочину, ніж той, що вона насправді вчинила. Неправдивість повідомлення повинна стосуватись тільки фактичних обставин вчинення злочину, а не його юридичної оцінки. Адже, якщо у повідомленні будуть подані правдиві відомості щодо вчиненого злочину, але їм буде дана неправильна юридична оцінка, то в цьому випадку факт завідомо неправдивого повідомлення про вчинення злочину буде відсутній як і склад кримінального правопорушення передбаченого ст. 383 КК України [3].

Крім того, така заява про вчинення кримінального правопорушення не відноситься до категорії звернення громадян (заяв, скарга), що подаються в порядку, передбаченому Законом України «Про звернення громадян» від 2 жовтня 1996 року, і не підлягає розгляду відповідно до встановленого цим Законом порядку [4].

Не можна притягнути заявника до кримінальної відповідальності за ст. 383 КК України і тоді коли він себе «самообмовлює» тобто, коли він удавано обвинувачує сам себе у вчиненні певного кримінального правопорушення.

Зазначене пояснюється тим, що навіть після порушення кримінального провадження надання підозрюванним (обвинуваченим) завідомо неправдивих показань у тому числі й самообмовляння, не тягне за собою юридичної відповідальності, у тому числі і кримінальної, а також у зв'язку з тим, що у кримінальному провадженні підозрюваний (обвинувачений) має гарантовані права передбачені ч. 3 ст. 42 КПК України та ст. 63 Конституції України які дозволяють йому не надавати органу досудового розслідування будь-які покази щодо себе [5].

Діючий Кримінальний процесуальний кодекс України не визначає чітких обов'язків заявника, до яких в першу чергу необхідно було б віднести обов'язок повідомлення органу уповноваженого розпочинати досудове розслідування лише правдивих відомостей про кримінальне правопорушення за його заявою чи повідомленням.

Зазначений процесуальний обов'язок заявника є негласним та відповідно не закріплений статтями КПК України, відповідно не забезпечується та не виконується ним в повній мірі у кримінальному провадженні, у зв'язку з тим, що в юридичній практиці в наслідок недосконалості законодавства заявникам вдається не тільки умисно подавати неправдиві повідомлення про злочини, але й уникати кримінальної відповідальності за вчинення ними фактичного злочину за ст. 383 КК України.

Відповідно до державних статистичних даних у 2016 році органами поліції зареєстровано 576 кримінальних правопорушень за ч. 1, 2 ст. 383 КК України. Згідно даних Єдиного державного реєстру судових рішень до суду для розгляду по суті за січень – грудень 2016 направлено 74 кримінальних проваджень за цією статтею.

Така статистика свідчить про те, що лише невелика кількість кримінальних проваджень вказаної категорії розкривається органами досудового розслідування та направляється до суду для розгляду по суті.

Вказане дає підстави стверджувати, що дієвість норми кримінального закону закріпленої в статті 383 КК України знаходиться на вкрай низькому рівні та потребує невідкладної редакції, в частині визначення кола осіб яким заявник подає свою заяву про злочин, з метою подальшого її узгодження з нормами кримінального процесуального законодавства.

Прикладом низької дієвості статті 383 КК України, що призводить до ухилення правопорушника від кримінальної відповідальності за завідомо неправдиве повідомлення про вчинення злочину є вирок Рівненського районного суду Рівненської області від 23.07.2014 у справі №570/3372/14-к яким виправдано Іванова І.І. за ч. 1 ст. 383 КК України [6].

Так, згідно зазначеного рішення суду виправданий Іванов І.І. обвинувачувався в тому, що він маючи умисел на завідомо неправдиве повідомлення про вчинення злочину, 31 травня 2014 близько 15 години прийшовши до Рівненського РВ УМВС України в Рівненській області, що

знаходиться по вул. Петра Могили, 41 в м. Рівному, де будучи повідомленим про кримінальну відповідальність за завідомо неправдиве повідомлення про злочин, на ґрунті особистих неприязних відносин, з метою помсти своїй дружині Івановій А.А., за ініціювання питання про розлучення з ним. Усвідомлюючи, що повідомлені ним відомості не відповідають дійсності, подав письмову заяву до Рівненського РВ УМВС України в Рівненській області, яку відібрав оперуповноважений сектору карного розшуку про те, що в період часу з 29 по 31 травня 2014 року невідома особа з його будинку, вчинила крадіжку грошових коштів на загальну суму 20 000 євро, чого насправді не було. Також Іванов І.І. повідомив, що підозрює у вчиненні вказаної крадіжки свою дружину Іванову А.А.

При ухваленні свого рішення про визнання невинуватим Іванова І.І. у вчиненні кримінального правопорушення передбаченого ч. 1 ст. 383 КК України, суд послався на наступне: у відповідності до імперативних вимог ч. 4 ст. 214 КПК України, слідчий, прокурор, інша службова особа, уповноважена на прийняття та реєстрацію заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення, зобов'язані прийняти та зареєструвати таку заяву чи повідомлення. Відмова у прийнятті та реєстрації заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення не допускається.

Згідно з диспозицією ч. 1 ст. 383 КК України об'єктивна сторона цього злочину полягає у вчиненні дії, яка становить неправдиве, тобто, таке що не відповідає дійсності повідомлення про вчинення злочину, яке направлене суду, прокурору, слідчому або органу досудового розслідування. Таке повідомлення за змістом ч. 1 ст. 383 КК України має бути направлене чи подане тільки органам (службовим особам), що наділені за законом правом на початок досудового розслідування і які визначені у ч. 4 ст. 214 КПК України. Тому повідомлення про злочин, надане іншим органам чи особам, не утворює складу цього злочину. Злочин визнається закінченим з моменту надходження неправдивого повідомлення про злочин до суду, прокурора, слідчого чи органу досудового розслідування. При цьому ч. 4 ст. 214 КПК

України ще більш чітко визначає коло відповідних спеціальних суб'єктів які можуть починати кримінальне провадження – це слідчий, прокурор або інша службова особа, уповноважена на прийняття та реєстрацію заяв і повідомлень про кримінальні правопорушення. Лише вказане коло осіб за діючим процесуальним законодавством уповноважені приймати і реєструвати заяви і повідомлення про злочини.

Зазначений вирок суду першої інстанції колегія суддів судової палати з розгляду кримінальних справ Апеляційного суду Рівненської області 22 жовтня 2014 року залишила без змін [7].

Відповідно до ч. 5 ст. 124 Конституції України, судові рішення є обов'язковими до виконання на всій території України. Пленум Верховного Суду України від 13.06.2007 №8 «Про незалежність судової влади» роз'яснив, що судові рішення є обов'язковими до виконання на всій території України і тому вважаються законними, доки їх не скасовано в апеляційному чи касаційному порядку або не переглянуто компетентним судом в іншому порядку визначеному процесуальним Законом [8].

Однак, з таким рішенням суду першої інстанції однозначно неможливо погодитись виходячи з наступного: подача заяв та повідомлень про кримінальні правопорушення до центральних територіальних або регіональних органів поліції, прокуратури, органів служби безпеки та органів, що здійснюють контроль за додержанням податкового законодавства здійснюється шляхом безпосередньої подачі їх до спеціально діючих чергових частин або відділів приймання та розгляду звернень громадян у таких органах, які формуються внутрішніми структурно-штатними розпорядчими документами затвердженими як правило наказами керівників відповідних відомств згідно до законів України, що регулюють їх діяльність.

Таким чином, жодна заява про кримінальне правопорушення, як вимагає того диспозиція частини першої статті 383 КК України, не подається безпосередньо до слідчого, прокурора або керівника органу досудового розслідування.

У зв'язку що допоміжними службами що діють в складі зазначених органів, заяви та повідомлення про злочини спочатку вносяться до облікових журналів, електронних інформаційних баз і лише після цього направляються до підрозділів уповноважених на проведення досудового розслідування для розгляду та перевірки підстав внесення до Єдиного реєстру досудових розслідування.

Щодо діяльності органів національної поліції в цьому напрямку, то наказом МВС №1377 від 06.11.2015 затверджено інструкцію про порядок ведення єдиного обліку в органах поліції заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події (далі Інструкція) [9].

Відповідно до п.1.2.3. Інструкції прийняття заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події незалежно від місця і часу їх учинення, повноти отриманих даних, особи заявника здійснюється цілодобово і невідкладно тим органом поліції, до якого надійшла заява чи повідомлення про вчинене кримінальне правопорушення та іншу подію, або слідчим, або іншою посадовою особою органу поліції, якою самостійно виявлено з будь-якого джерела обставини, що можуть свідчити про вчинення кримінального правопорушення.

Облік таких заяв та повідомлень проводиться уповноваженими працівниками чергових частин органів поліції, працівниками інших структурних підрозділів цих органів, яких призначено підмінними черговими в установленому порядку, оператором телефонної лінії "102" або іншою посадовою особою.

При особистому зверненні заявника до органу поліції із заявою чи повідомленням про вчинене кримінальне правопорушення та іншу подію уповноважений працівник чергової частини або інша службова особа в кімнаті для приймання громадян цілодобово оформляють протоколи усних заяв і відразу реєструють заяви в журналі єдиного обліку заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події, форма якого наведена в додатку 2 до цієї Інструкції.

Таким чином, можна зробити висновок, що службова особа уповноважена на прийняття та реєстрацію заяви про кримінальне правопорушення, яка визначена ст. 214 КПК України, це особа що займає відповідну посаду в правоохоронному органі, в складі якого діє, наділена правом постійного або тимчасового здійснення повноважень та виконання обов'язків визначених посадовими інструкціями, у тому числі на прийняття та реєстрацію заяв та повідомлень про кримінальні правопорушення.

З огляду на вказане, згаданою Інструкцією фактично передбачено коло осіб які мають право на прийняття заяви про кримінальне правопорушення однак в кримінальному процесуальному законі їх перелік остаточно не визначено, що призводить до неоднозначного трактування закону та прийняття відповідних незаконних рішень судами.

Зазначений вирок не є поодиноким та являє собою частину хибної судової практики у кримінальних провадженнях відповідної категорії та є наслідком неналежного застосування кримінального законодавства, а також свідчить про існування прогалин як кримінального так і кримінального процесуального законодавства які дають змогу заявнику уникнути від кримінальної відповідальності за завідомо неправдиве повідомлення про вчинення злочину.

Таким чином, доки у кримінальному процесуальному законі не визначено вичерпний перелік осіб, що мають повноваження на прийняття заяв та повідомлень про кримінальне правопорушення особа заявника має змогу уникнути кримінальної відповідальності за завідомо неправдиве повідомлення про злочин.

Отже, для того, щоб виключити у вітчизняній юридичній практиці можливість уникнення особами, які подали до відповідних органів досудового розслідування завідомо неправдиву заяву або повідомлення про вчинення злочину, від кримінальної відповідальності, вважаємо за доцільне внести доповнення до ч. 4 ст. 214 КПК України щодо визначення вичерпного

кола осіб уповноважених на прийняття та реєстрацію заяв та повідомлень про кримінальні правопорушення.

Врегулювати в ст. 60 КПК України процесуальний статус заявника визначивши перелік його процесуальних обов'язків до яких першочергово слід віднести:

- повідомляти органу уповноваженого розпочинати досудове розслідування лише правдиві відомості про кримінальне правопорушення за його заявою чи повідомленням;
- підписувати подану ним заяву або підтверджувати надане ним повідомлення в усному вигляді, за телефоном, іншими засобами зв'язку, заявою у письмовій формі чим з встановленим порядком її подання;
- перебувати за викликом до слідчого, прокурора, іншої особи уповноваженої для дачі пояснень щодо поданої ним заяви;
- не перешкоджати встановленню обставин вчинення кримінального правопорушення;
- не розголошувати без дозволу слідчого, прокурора відомості, що становлять охоронювану законом таємницю, які стали йому відомі у зв'язку з участю у кримінальному провадженні.

Крім того, з метою уникнення неналежного трактування норм кримінального закону вважаємо за необхідне диспозицію ч. 1 ст. 383 КК України викласти в наступній редакції, з подальшим узгодженням з вимогами ч. 4 ст. 214 КПК України:

«Подання завідомо неправдивого повідомлення про вчинення злочину суду, прокурору, керівнику органу прокуратури, слідчому, керівнику органу досудового розслідування, або іншій особі, що уповноважена на прийняття та реєстрацію в установленому порядку заяв та повідомлень».

Вказані зміни до кримінального та кримінального-процесуального законодавства позитивно вплинули на правильність застосування кримінального закону під час здійснення правосуддя у провадженнях даної

категорії та підвищили рівень відповідальності, осіб, які вирішили звернутися із заявами до правоохоронних органів про вчинення злочину під час подання яких останні належним чином могли усвідомлювати, що в разі встановлення такими органами неправдивості повідомлення про злочин їх буде притягнуто до кримінальної відповідальності за ст. 383 КК України.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України від 05.04.2001 № 2341-III [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.
2. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України від 5 квітня 2001 року / [за ред. р Тація В.Я., Портнова А.В.]. - Харків «Право» 2012. – 201с.
3. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України від 5 квітня 2001 року / [за ред. р Тація В.Я., Борисова В.І., Тютюгіна В.І.]. - Харків «Право» 2013. - 875-876 с.
4. Закон України «Про звернення громадян» 393/96-ВР від 02.10.1996 // [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/Z960393.html.
5. Конституція України № 254к/96-ВР від 28.06.1996 // [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254>;
6. Офіційна веб-сторінка Єдиного реєстру судових рішень України [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/39867601>;
7. Офіційна веб-сторінка Єдиного реєстру судових рішень України [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/41076526>;
8. Пленум Верховного Суду України «Про незалежність судової влади» від 13.06.2007 №8 - [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/VS07082.html;
9. Наказ МВС «Про затвердження інструкції про порядок ведення єдиного обліку в органах поліції заяв і повідомлень про вчинені кримінальні правопорушення та інші події» №1377 від 06.11.2015 [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/RE27943.html.